

Олександр Висоцький

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ КРИЗИ ВІРТУАЛІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглядається віртуалізація як технологія легітимації політичної влади. Визначаються причини та наслідки кризи віртуалізаційної моделі політичної модернізації в Україні.

Ключові слова: *віртуалізація, політична влада, криза, технології легітимації, політична модернізація, делегітимація.*

Olexander Vysotskyi. The reasons and consequences of virtualizal model of political modernization crisis in Ukraine. Virtualization as technology of legitimation of the political power is considered. The reasons and consequences of virtualizal model of political modernization crisis in Ukraine are determined.

Key words: *virtualization, political power, crisis, technologies of legitimation, political modernization, delegitimation.*

Застосування віртуалізації політичного процесу як технології легітимації політичної влади має грандіозний ефект через те, що завдяки використанню образів великі маси людей вводяться в транс шляхом системного захоплення уваги й одночасного її відведення від переживання реального особистісного буття в його часово-просторовій конкретиці. Проте віртуалізація, як і будь-яка інша легітимаційна технологія, в руках недалекоглядних і безвідповідальних політиків за певних причин та обставин може втрачати дієвість та приводити до негативних наслідків для суб'єктів її здійснення. У цьому контексті є дуже показовою практика застосування віртуалізації як технології легітимації «помаранчевими» силами в Україні в 2005–2010 рр., що, у свою чергу, обумовлює актуальність її дослідження.

Мета статті – з'ясувати причини та наслідки кризи віртуалізаційної моделі політичної модернізації в Україні під час президентства В. Ющенка.

Віртуалізація політичної реальності як технологія легітимації влади діє через актуалізацію асоціацій, їх зв'язування та закріплення з конкретними образами персоніфікованих, інституційних, ідеологічних і навіть фантомних, політичних об'єктів. До персоніфікованих об'єктів можна віднести політичних лідерів, до інституційних – партії, суспільно-політичні організації, державу, міжнародні та державні органи, до ідеологічних – партійні та виборчі програми, декларації, відозви, звернення, до фантомних – абстрактних чи безіменних ворогів, народ (націю). Політичні суб'єкти для забезпечення легітимації своїх претензій на владу прагнуть у віртуальній політичній реальності

репрезентувати себе за допомогою позитивних образів, що викликають позитивні емоції у громадськості, і, навпаки, закріпити за політичними опонентами негативні образи. Зауважимо, що інституційні політичні об'єкти потрапляють у віртуальну політичну реальність в основному завдяки образам їхніх керівників чи уповноважених осіб або образам наслідків їхніх рішень. Ідеологічні об'єкти найбільш ефективно репрезентуються образами майбутнього, які передбачає реалізація їх ідейного потенціалу. Фантомні об'єкти репрезентуються через конкретизовані образи, які активізують емоції та створюють мотиваційно-мобілізаційну основу легітимації політичної влади. Наприклад, тероризм ілюструють образи жертв, а народ – образи масових акцій. У сучасних умовах посилення медіакратичного чинника вплив віртуалізації політичного простору як технології легітимації досягає такого рівня, коли реципієнт, потенційний суб'єкт легітимації/визнання влади реагує на образи на рівні стійких автоматизмів, емоційно-афективних, можна навіть сказати, тваринних реакцій.

Віртуалізацію можна визначити як систему способів, операцій, процедур забезпечення легітимності влади через вплив на суб'єктів легітимації за допомогою створення й управління образами. Віртуалізація – це процес заміщення безпосередньої реальності (людей, речей, дій і т. ін.) системою її репрезентацій, образів. Завдяки віртуалізації відбувається створення світу образно-символічних заміників фізичної (первинної, наявної, вихідної) реальності, тобто встановлення віртуальності як видимого чи уявного простору існування іміджів, моделей, фантазмів, ідеалів та об'єктів бажань. Віртуальність являє собою симулякр, правдоподібну видимість безпосередньої реальності. Вона здатна справляти, попри свою ефемерність, такий же вплив на сприйняття, інтерпретації, наміри та вчинки людей, як і справжні події та речі. І в силу цього факту, вона є реальністю, хоча і сконструйованою.

Якщо віртуалізація – це процес створення репрезентацій і симулякрів, то віртуальність – це результат цього процесу, сконструйована структура, яка дозволяє втягнути тим у неї інтерпретувати актуальну реальність на основі

норм, принципів і зразків, що стверджуються за допомогою образів-симулякрів. Якщо віртуалізація – це створення віртуальних об'єктів, що заміщають у сприйнятті громадськості реальні об'єкти, то віртуальність – це простір функціонування віртуальних об'єктів, які визначають думки та поведінку їхніх реципієнтів у актуальній реальності. На вагому роль віртуальності у сьогоденні вказує П. Вірільо, коли зауважує, що «віртуальність набуває першість над актуальністю і тим самим заперечує саме поняття реальності» [13, с. 113].

Віртуалізація забезпечує легітимність політичної влади через сполучення яскравих і переконливих образів політичних суб'єктів, рішень і вчинків на фоні образів надзвичайних чи важливих подій, запеклих соціальних проблем та можливих загроз. Сутність віртуалізації як технології легітимації влади виявляється в запропонуванні різного роду ефективних репрезентацій реальних речей, дій, властивостей, відносин, вчинків у вигляді знаків, індексів, символів, образів. Справа в тому, що на репрезентації у відповідному контексті людина спонтанно реагує як на справжні речі, дії, наміри, властивості та вчинки. Тут можна говорити про спонтанну легітимацію та спонтанне підпорядкування. Віртуалізація як технологія легітимації починає працювати, коли індивід переноситься в світ ілюзій і фантазій, які не просто нагадують його особистий досвід та пов'язують його з досвідом інших членів суспільства, а й роблять його надлишковим за рахунок вражень, отриманих завдяки сприйняттю образам. Власне кажучи, дієвість технології віртуалізації багато в чому пов'язана з тим, що нестачу знань про значущість політичних явищ і процесів на масовому рівні вона перетворює у надлишок інформації щодо різноманітних репрезентантів (зокрема, образів, символів) політичних об'єктів, передбачаючи та перевершуючи первісну реальність, оскільки породжує ілюзії та збуджує уяву, які, в свою чергу, детермінують дійсні вчинки людини.

Запорука надзвичайної дієвості віртуалізації як технології легітимації політичної влади міститься в її спроможності онтологізувати сконструйовані образи політичної

реальності, надаючи їм достатньо об'єктивності, суверенності та репрезентативності щодо наших інтересів, почуттів, бажань і страхів. Технологія віртуалізації за рахунок ефекту онтологізації образів політичної реальності дозволяє приховати від суспільства істинні мотиви, наміри та цілі політичного суб'єкта, забезпечуючи легітимацію його влади через посилення на «силу обставин», «міжнародну обстановку», необхідність вибору «єдино можливого» рішення, невідворотність подій, що відбулись, природність та, тим самим, непорушність тих чи інших політичних інститутів та суспільно-політичних відносин.

Потенціал віртуалізації як технології легітимації політичної влади значною мірою використовувався «помаранчевими» силами в Україні в 2005–2010 рр. Застосування цієї технології багато в чому відбилося на особливостях політичної модернізації українського суспільства в цей період. Слід зазначити, що віртуалізація як технологія легітимації продемонструвала свою вражаючу результативність під час подій «помаранчевої революції» – масових акцій протесту на майдані Незалежності в Києві (листопад–грудень 2004 р.), що завдяки розмноженню ЗМІ їх яскравого образу, який став символом і наочним уособленням демократичної волі українського народу, уможливили перемогу на президентських виборах кандидата опозиційних сил В. Ющенка. Очевидно, багато в чому по інерції, лідери «помаранчевих» сил продовжували вірити, що технологія віртуалізації, що виявилась успішною у здобутті державної влади, буде також дієвою і в її утриманні. Так, В. Ющенко парадоксальним чином увірував у свою особливу роль національного лідера всієї України, «забувши», що президентом він став тільки після «третього» туру виборів лише завдяки 52 % голосів мешканців України. Відповідно, значна частина суспільства відчувала себе у програвші, оскільки робила ставку на інших кандидатів. Попри це, інтереси цих «переможених» з боку В. Ющенка не визнавалися. Вважаючи себе, очевидно, «глибоко моральною людиною», він ставився на перших порах до політичних опонентів як до злочинців. Переважала революційна логіка, відповідно до якої будь-який прихильник

старої влади, прибічник В. Януковича за визначенням вважався «бандитом». Виходячи з цього, передбачалось у відповідь на будь-який опір регіональних сил діяти силовими методами, тобто за популярним на Майдані гаслом: «Бандитам – тюрми!» Але, симптоматично, що ніяких серйозних заходів у цьому напрямі зроблено не було. Причина цього була очевидною – головні діючі особи «помаранчевої» команди, зокрема В. Ющенко, не хотіли псувати свій образ розправою з політичними опонентами, навіть якщо, з їх точки зору, вони були «бандитами». Такі їх дії, по суті, виходили із принципів віртуалізаційної моделі політичної модернізації та утримання влади, що передбачала пріоритет сили образів у впливі на маси та суспільні процеси перед прийняттям необхідних і відповідальних рішень. Разом з тим, віртуалізаційна модель передбачала і надзвичайну відкритість правоохоронних органів, які постійно повідомляли громадськість про хід розслідування резонансних справ.

Одним із проявів віртуалізаційної моделі модернізації українського суспільства стало проголошення реформ, які мали або надуманий, або нездійснений характер. До них можна віднести адміністративно-територіальну реформу (особистий проект Р. Бессмертного) та проект реконструкції «хрущовок».

Ставка на віртуалізацію як основу легітимації існування «помаранчевої» влади передбачала суцільну та перманентну театралізацію політичної діяльності. Цим пояснюється, наприклад, апеляції «помаранчевих» діячів до ідеалів і цінностей Майдану як символу перемоги свободи над авторитарним режимом. Нагадаємо, що Ю. Тимошенко навіть після офіційного проголошення В. Ющенка переможцем виборів виступала проти розпуску Майдану – наметового містечка в центрі Києва. Слід також звернути увагу на відкритість, за допомогою демонстрації якої «помаранчеві» діячі намагалися продемонструвати свою близькість до народу. Так, протягом певного часу на телебаченні з'являються репортажі з засідань уряду, що, з одного боку, переконували глядачів, що влада працює в інтересах народу, а з іншого – сприяли посиленню іміджу правлячих

суб'єктів. Спільні походи членів уряду до театру, публічне купання Президента В. Ющенка в ополонці було нічим іншим, як спробами зміцнення позитивних образів «помаранчевих» лідерів за рахунок можливостей різних форм застосування віртуалізаційної технології легітимації.

Сутність віртуалізаційної моделі політичної модернізації, яку проводила «помаранчева» влада, можна виразити за допомогою розповсюдженого у висловленнях Президента В. Ющенка виразу «потрібні зміни». Іншими словами, чіткої програми політичної модернізації у «помаранчевих» не було. Були здебільшого «добрі наміри» покращувати «недосконалість» політичної системи. Очевидно, «помаранчеві» лідери пов'язували зміни та, відповідно, модернізацію політичної системи з кадровими призначеннями своїх людей на ключові пости в державі, які зможуть втілити в життя революційний потенціал Майдану. Вже у передвибірчій програмі В. Ющенка «Десять кроків назустріч людям» передбачалося «звільнити з посад казнокрадів і хабарників у структурах виконавчої влади, натомість призначити чесних і порядних професіоналів», «скоротити непотрібні управлінські структури, зменшити чисельність армії чиновників», «чітко визначити функції оновлених владних структур» [14]. Проте, як продемонструвала реальна практика призначень, «кадрова революція» здійснювалась за квотним принципом, тобто за внеском у перемогу «помаранчевої» революції, простіше кажучи, у перемогу В. Ющенка. Причому логіка цього «квотування» була неконкретизована, а тому породжувала конфлікти між переможцями. Деякі політичні аналітики зазначають, що «замість задекларованого принципу «трьох П» (патріотизм, професіоналізм, порядність. – О. В.) у кадровій політиці В. Ющенка діяв принцип «двох К»: квотність і кумівство» [15, с. 118]. За словами В. Стоякіна, це було частиною менталітету В. Ющенка та йшло в руслі традиційної української ідеї про те, «що «свої» (родичі, друзі, соратники по боротьбі і т. ін.) не можуть підвести» [15, с. 110]. Дійсно, складно стверджувати, що діями посадовців часів режиму В. Ющенка керували принципи патріотизму, професіоналізму та порядності, особливо на

тлі «газових домовленостей» з Росією, корупційних скандалів, пов'язаних із Є. Червоненком (отримання 3-мільйонного хабара за призначення начальника Одеського морського порту в травні 2005 р.), Р. Зваричем (скандал з приводу фірми його дружини у лютому 2005 р., пов'язаний із реекспортом нафти), О. Третяковим (лобіювання бізнес-інтересів, пов'язаних з «АТЕК-95») та іншими «помаранчевими» діячами. Слід відзначити, що порушення кримінальних справ за наслідком цих скандалів не здійснювалося. Проте цікаво те, що ініціаторами цих скандалів була не опозиція, а самі «помаранчеві» лідери. Як відомо, публічні скандали політиками використовуються як технології делегітимації опонентів. «Помаранчеві» діячі, борючись за владу в своєму політичному таборі, ініціюванням скандалів послаблювали легітимність власних політичних та ідеологічних позицій.

Відповідно до послань президента, політична модернізація українського суспільства була стратегічним напрямом діяльності «помаранчевої влади» [16]. Так, згадувалося про «утвердження модернізаційного характеру української національної ідеї», про «консолідацію української нації» через етику солідарності, пошук «об'єднуючих цінностей у режимі постійного і реального діалогу в суспільстві» [16]. Але «реального діалогу» не відбувалось, навіть якщо принципи і норми формулювались (як у випадку кадрових призначень), це не означало, що вони визначали якісь практично-політичні кроки. Своєрідною віртуалізаційно-модернізаційною темою було також «формування громадянського суспільства» та зміцнення його інститутів [16].

Попри згадані віртуалізаційно-легітимаційні заходи, надії населення на нову владу танули дуже швидко. За даними Київського центру політичних досліджень та конфліктології, у більшості сфер життя громадяни України у жовтні 2005 р. відмічали негативний вплив діяльності нової влади, з чого аналітики цього Центру зробили висновок, що надії суспільства не виправдалися [17, с. 375]. Так, якщо у січні 2005 р. 50 % населення України сподівалося на покращання власного життя, то у жовтні цього ж року лише 16 % відчули таке покращання. У січні 2005 р.

було 58 % оптимістів щодо покращання життя співмешканців регіону, у жовтні їх залишилося 13 %. У січні 2005 р. 53 % думали, що нова влада зможе покращити відносини з Росією, у жовтні їх кількість зменшилася до 8 %. У січні 2005 р. 38 % вважало, що становище російськомовних жителів України покращиться з приходом нової влади, у жовтні в це продовжували вірити лише 8 %. У січні 2005 р. вірили в покращання економічної ситуації в країні 37 % респондентів, у жовтні цього ж року – на це сподівалися лише 10 %. У січні 2005 р. оптимістів щодо подолання корупції в органах державної влади нараховувалося 51 %, у жовтні їх залишилося усього 17 % [17, с. 375–376]. Відповідно до результатів опитувань населення України Інститутом соціології, навесні 2006 р. лише 16 % українського суспільства вважали себе у «виграші» від «помаранчевої революції» 2004 р., тоді як 35 % відчували себе швидше у «програші» [17, с. 376]. Все це дає підстави підсумувати, що за менш ніж десять місяців правління «помаранчевої» команди суспільне визнання (легітимність) її влади істотно послабилася. З цього випливає, що, поперше, віртуалізаційна технологія легітимації, яка була дуже ефективною у здобутті влади «помаранчевими» силами, в її утриманні виявилася контрпродуктивною; подруге, було втрачено важливий для України шанс швидкого проведення модернізаційних перетворень.

Важливим чинником кризи віртуалізаційної моделі політичної модернізації, яку намагалася здійснювати «помаранчева» влада, була відсутність контролю за інформаційним простором всередині України. Справа в тому, що більшість телевізійних каналів належала силам, принципово опозиційним новій владі. Цей чинник ускладнював проведення віртуалізаційної технології легітимації влади «помаранчевими» силами. Тому президентська команда намагалася знайти певні важелі тиску на керівництво та засновників ЗМІ для того, щоб добитися лояльного ставлення до чинної влади. Головний кроком на цьому шляху стало формування у квітні 2005 р. нового складу Нацради з питань телебачення і радіомовлення, до якої увійшли виключно прибічники В. Ющенка. Усі вісім його членів

репрезентували Захід України та інтереси нових медіа-олігархів (наприклад, П. Порошенка). У Нацраді не залишилося представників опозиції, яка раніше мала в ньому велику вагу [18, с. 478]. Саме Нацрада і стала головним інструментом тиску на опозиційні канали, зокрема ТРК «Україна», НТН, ТЕТ, «Київська Русь». Одним з головних приводів було невиконання вимог до мовлення переважно українською мовою. Відповідно до нової редакції Закону «Про телебачення і радіомовлення», який В. Ющенко підписав у лютому 2006 р., Нацрада отримала можливість безконтрольно надавати й анулювати ліцензії на мовлення [19]. До спроб знайти механізми постійного впливу на редакторську політику ЗМІ можна віднести впровадження регулярних зустрічей редакторів крупних ЗМІ з керівництвом Секретаріату Президента. У цілому спроби встановити дієвий контроль над інформаційним простором в Україні не були успішними для президентської команди. Опозиційні телеканали намагалися виконувати формальні вимоги до них, зокрема щодо мови, але критика «помаранчевих» сил на цих каналах не припинялася.

Проте причини кризи моделі політичної модернізації, яку прагнув реалізувати «помаранчевий» табір на чолі з В. Ющенко, полягали в іншому.

Однією із головних причин цієї кризи був віртуалізаційний характер обраної моделі політичної модернізації. Складається враження, що президент не був готовим прийняти на себе відповідальність за будь-яку реформу, в тому числі політичну, яка мала здійснюватися в країні. Свою роль В. Ющенко обмежив лише представницько-іміджевими та місіонерськими функціями, сутність яких бачив у репрезентації українських інтересів на міжнародній арені, піднесенні суспільно-важливих тем, натхненні «нації» на революційні подвиги. Побічним свідченням такого стану справ було те, що за перші сто днів правління президент подав до Верховної ради лише 35 законопроектів.

З цієї причини випливає інша, не менш важлива причина, – відсутність суб'єкта модернізаційного процесу. Якщо президент взяв на себе роль лише «натхненника» модернізаційних змін через піднесення важливих суспільних тем,

то хто мав стати суб'єктом важливих зрушень, у тому числі інституційних змін у відповідності з демократичними принципами та нормами найбільш потужних центрів «сучасності» – розвинутих західних країн? Виходило, що модернізаційний процес з самого початку позбавлявся свого суб'єкта. Можливо, таким суб'єктом, насамперед за логікою політичної реформи, мав стати прем'єр-міністр, але В. Ющенко намагався зробити все, щоб максимально обмежити владу голови уряду. Наприклад, через наділення великими повноваженнями голову Ради національної безпеки і оборони України, яким став П. Порошенко.

З цього випливає інша причина – боротьба за владу між «помаранчевими» силами вважалася набагато важливіше, ніж проведення реформування політичної системи України, її демократизація, а також здійснення інших відповідальних реформ. Звідси всі заходи, що були спрямовані на реформування, мали лише формально-віртуальний, симулятивний характер.

Важливою причиною була також відсутність ідеологічної єдності між «помаранчевими» силами. Вони були надто різними для того, щоб здійснювати реформи в єдиному напрямі.

Згубно сказалася на долі політики «помаранчевих» їх нездатність запропонувати програму суспільної консолідації, реальних реформ в економіці, житлово-комунальній, соціальній, культурній, інформаційній та інших сферах. Разом з тим, не було чітко визначені механізми реалізації невідкладних суспільних перетворень.

Недобрий жарт зіграла з «помаранчевими» їх впевненість, що лише «добрі наміри» можуть перетворити країну за найкращими світовими стандартами демократичного розвитку. Йдеться про свідому відмову від професійних кадрів, управлінців, які можуть застосовувати технології оптимальної реалізації соціальних і політичних завдань, що стоять перед суспільством. Парадоксальним чином «помаранчева» революція, яка була успішно здійснена багато в чому завдяки новітнім технологіям здобуття влади та якій передувало тривале навчання майбутніх революціонерів на спеціально влаштованих семінарах, не

навчила своїх революціонерів, що здійснення влади, як і її здобуття, неможливе без відповідних знань і застосування ефективних технологій. Навіть більше, утримання влади вимагає набагато більше зусиль, знань та вмінь застосовувати технології, ніж її здобуття.

Недостатність знань, вмінь, концептуально-ідеологічна невиразність, неготовність брати на себе особисту відповідальність призвело до неспроможності правлячих політичних суб'єктів реформувати країну, протидіяти її зануренню в системну кризу та консервації відсталості, адекватно відреагувати на виклики глобалізації, уможливити інноваційний розвиток, вирішити проблему ресурсно-енергетичного забезпечення.

Однією із вирішальних причин кризи політичної модернізації за рецептами «помаранчевих» була нездатність оптимізувати відносини держави і бізнесу, насамперед відділити політику від бізнес-інтересів окремих фінансово-промислових груп, кланів чи підприємців, зробити її інструментом реалізації суверенної волі усього українського суспільства.

Неспроможність скоротити соціальне розшарування суспільства, закласти основи істотного підвищення рівня життя більшості громадян України та, тим самим, уповільнити процес трудової міграції українців до країн ЄС.

Однією із значущих причин кризи віртуалізаційної моделі політичної модернізації було те, що її суб'єкти не змогли конвертувати потужний громадянський імпульс, що найбільш яскраво виявив себе під час «помаранчевої» революції 2004 р., у структурні суспільні перетворення, революційний порив мас не був закріплений позитивною державотворчою динамікою.

Найбільш важливою причиною кризи політичної модернізації, як на наш погляд, були істотні помилки у проведенні легітимізаційної політики, у забезпеченні легітимності нової влади для здійснення повноцінних реформ. Відповідальність за це повністю лежала на президенті як особі, яка на момент «помаранчевої» революції та відразу після неї мала найбільш легітимізаційний потенціал для будь-яких перетворень в інтересах усього суспільства. Як

ззначають аналітики, В. Ющенко не зміг трансформувати ту високу особисту електоральну підтримку, що він мав відразу після перемоги на президентських виборах, у підтримку влади і курсу, яку вона стала проводити» [20, с. 452].

Завадою на шляху вирішення легітимаційних проблем також стало послаблення інституту президентської влади. Призначивши на посаду голови уряду Ю. Тимошенко, харизматичного лідера, яка поступово посилювала свою популярність, самостійність і незалежність від президентського впливу, В. Ющенко сприяв виникненню поліцентричності виконавчої влади. Разом з тим, подолати тенденції розколу в «помаранчевому» таборі президенту не вдалося. І хоча з відставкою Ю. Тимошенко у вересні 2005 р. на її місце прийшов більш слухняний Ю. Єхануров, факт розколу остаточно позбавив можливості В. Ющенка грати визначальну роль у діяльності парламенту. Так, навіть утвердження Ю. Єханурова головою уряду стало можливим лише після підписання «Декларації єднання та співпраці заради майбутнього України» між Президентом В. Ющенком, головою ВРУ В. Литвиним, в. о. Прем'єр-міністра Ю. Єхануровим та представниками дев'яти парламентських фракцій. Зазначений документ увібрав у себе майже всі побажання парламентських сил, що виступили його підписантами (Соцпартії України, Української народної партії, Народного руху України, «Регіонів України», партії «Вперед, Україно!», фракції Партії промисловців і підприємців, фракції «Нашої України» й об'єднаної фракції партій «Трудова Україна» та Народно-демократичної партії). У «Декларації» була відмічена необхідність «єднання зусиль заради будівництва демократичної, правової, соціальної держави та досягнення національного консенсусу всіх політичних сил», «відокремлення бізнесу від влади, недопущення використання посад в органах державної влади для задоволення приватних чи корпоративних інтересів», «викорінення корупції і хабарництва на всіх рівнях, підвищення ролі громадськості у подоланні цих ганебних явищ», «дотримання принципів професіоналізму та високих морально-етичних норм у кадровій політиці держави, недопущення взаємної боротьби у владі

та переважання партійних ознак при доборі кадрів» [21]. Фактично «Декларація» була одним із проявів віртуалізаційної технології легітимації, а тому більшість із зазначених у ній принципів і завдань так і залишилися побажаннями, які ніхто не збирався втілювати в життя. Разом з тим, «Декларація» продемонструвала, що «головному помаранчевому революціонеру» простіше знайти спільну мову з колишніми політичними ворогами, ніж з найближчими соратниками. Як відомо, фракції Блоку Ю. Тимошенко та «Реформи і порядок» відмовилися підписувати цей документ.

Криза віртуалізаційної моделі політичної модернізації привела до негативних наслідків як для правлячих «помаранчевих» сил, так і для подальшого розвитку Української держави. Визначимо найбільш істотні з них.

Одним із головних наслідків були політичні кризи (зокрема, 2005 р. (вересень), 2006 р. (червень-серпень), 2007 р. (січень-червень)), які були викликані невизначеністю та неефективністю механізму взаємодії між головними центрами державної влади – президентом, урядом та парламентом. У свою чергу, ця ситуація багато в чому була породжена прийняттям політичної реформи у грудні 2004 р. та, по суті, нав'язана майбутньому президенту. Але основна проблема полягала не в самій політичній реформі, негативи якої були очевидними вже на початку 2005 р., а у ставленні президента до неї, тобто, фактично, до справи повномасштабної політичної модернізації. На нашу думку, ставлення президента до політичної реформи, точніше в її нав'язаній йому версії, було здебільшого визначено невірним розумінням В. Ющенка проблеми легітимності політичної модернізації. Політична реформа могла бути скасована або повністю, або частково вже у перші місяці 2005 р. (до того ж окремі її положення викликали занепокоєння Венеціанської комісії), але В. Ющенко побоювався, що його можуть запідозрити у боротьбі за повноваження, іншими словами, у прагненні узурпувати владу [22, с. 77]. До того ж опоненти В. Ющенка схильні були зв'язувати легітимність третього туру президентських виборів з прийняттям Закону № 2222-IV, що впроваджував

політичну реформу [22, с. 79]. Дуже добре усвідомлювала вже у квітні 2005 р. загрози легітимності влади «помаранчевих» сил від наслідків прийнятої політичної реформи Ю. Тимошенко, яка заявила, що «реформа – це хаос у країні, порушення наріжного принципу розподілу влади... Якщо реформа набере чинності, це буде велика проблема для країни» [23].

Інші важливі наслідки кризи віртуалізаційної моделі політичної модернізації були безпосередньо пов'язані саме з реалізацією політичної реформи, яку із власних міркувань про легітимність В. Ющенко не наважився скасувати. Це недосконалість процедур створення коаліцій депутатських фракцій, розподілу повноважень між президентом, парламентом та урядом, неспроможність усіх гілок влади забезпечувати необхідні умови для динамічного соціально-економічного розвитку суспільства, інституційна неготовність до переходу на європейські стандарти демократії, низькій рівень відповідальності політичних суб'єктів, вибіркоче застосування ними законодавства, систематичне порушення Конституції.

Розчарування суспільства у можливостях «помаранчевих» сил ефективно чи плідно здійснити політичну та інші реформи в інтересах усієї громадськості України було також симптоматичним наслідком кризи політико-модернізаційних практик «помаранчевої» влади.

Але найбільш вражаючим негативним наслідком модернізаційних зусиль «помаранчевих» революціонерів була перемога В. Януковича на президентських виборах 2010 р. та скасування політичної реформи, заручниками та вимушеними виконавцями якої були «помаранчеві» сили.

Висновки. Підводячи підсумки, слід особливо наголосити на тому, що владні суб'єкти, які здобули унікальну перемогу в результаті мобілізації громадської енергії суспільства, що прагнуло демократичних перетворень за кращими європейськими стандартами, не змогли зрозуміти сутність легітимності політичної влади. Йдеться про те, що легітимність завжди є результатом взаємодії суб'єктів влади та суб'єктів надання визнання, легітимності. Якщо взаємодії не відбувається, суб'єкти влади втрачають

підтримку суспільства. Спроби замість реальних реформ політичної системи запропонувати суспільству їх симулякри, імітації, субститути, замість відповідальної діяльності з оптимізації державного управління – демонструвати здатність до декларацій добрих намірів, замість прийняття необхідних політичних рішень і додержання демократичних норм та принципів – виходити в практично-політичній діяльності з міркувань збереження чи посилення владних позицій, – склали зміст віртуалізаційної моделі політичної модернізації. Зрозуміло, що ця версія політичної модернізації в принципі не здатна була «осучаснити» українське суспільство. Разом з тим, основним наслідком такої модернізації була делегітимація політичних суб'єктів, які, складається враження, здебільшого не розуміли її значущість для українського суспільства. Перш за все, не змогли зрозуміти, що демократичні норми та принципи у розвинутих європейських країнах є своєрідними технологіями, які забезпечують не лише стійкий розвиток суспільства, а дозволяють політичним силам зберігати легітимність, тобто довіру та підтримку громадськості.

1. Ющенко В. Кінець багатовекторної політики України (Виступ Президента України Віктора Ющенка у Європейському парламенті 23 лютого 2005 р.) [Електронний ресурс] / В. Ющенко. – Режим доступу : <http://euroclub.civica.org/main.htm>. – Назва з екрану.

2. Паніна Н. Українське суспільство 1992–2006: соціологічний моніторинг [Текст] / Н. Паніна. – К. : Інститут соціології НАН України, 2006. – 93 с.

3. Європейська інтеграція України: позиції експертів [Текст] // Національна безпека та оборона України. – 2008. – № 6. – С. 30–36.

4. Тарасюк Б. Європейська інтеграція – це внутрішня робота, яка насамперед потрібна Україні і українцям [Текст] / Б. Тарасюк // Національна безпека та оборона України. – 2008. – № 6. – С. 28–29.

5. Возняк Т. Стосунки України та ЕС: перезавантаження [Текст] / Т. Возняк // Ї: незалежний культурологічний часопис. – 2007. – № 50. – С. 93–100.

6. Горбатенко В. П. Модернізація українського суспільства у контексті сучасних цивілізаційних процесів [Текст] : автореф. дис...

д-ра політ. наук : 23.00.02 / Інститут держави і права ім. В. М. Ко-
рецького НАН України. – К., 1999. – 36 с.

7. Кирюхин Д. И. Европейский выбор как элемент национальной
идеи [Текст] / Д. И. Кирюхин // Украина без Кучмы. Год оранжевой
власти. Январь 2005 – март 2006 года / сост.: М. Погребинский,
А. Толпыго. – К. : Оптима, 2007. – С. 50–65.

8. Немиря Г. Налагодити ефективну роботу координаційного
механізму євроінтеграційної політики [Текст] / Г. Немиря // Національна безпека та оборона України. – 2008. – № 6. – С. 24–26.

9. План дій Україна – ЄС: результати та перспективи [Текст] // Національна безпека та оборона України. – 2008. – № 6. – С. 2–5.

10. Лутковська В. Усвідомлювати важливість виконання зобо-
в'язань України перед ЄС [Текст] / В. Лутковська // Національна
безпека та оборона України. – 2008. – № 6. – С. 23–24.

11. Єлісєєв К. Забезпечити ефективну координацію дій з ЄС
[Текст] / К. Єлісєєв // Національна безпека та оборона України. –
2008. – № 6. – С. 22–23.

12. Співробітництво України з ЄС: оцінки громадян [Текст] // Національна безпека та оборона України. – 2008. – № 6. – С. 37–56.

13. Вирильо П. Машина зрєния [Текст] / П. Вирильо ; пер. с
фр. А. В. Шестакова ; под ред. В. Ю. Быстрова. – СПб. : Наука,
2004. – 140 с.

14. План дій Віктора Ющенка «Десять кроків назустріч людям»
(поданий кандидатом на пост Президента України до Центральної
виборчої комісії) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2004/WP009?PT021F01=51&PT001F01=500>. – Назва з екрану.

15. Стоякин В. А. Кадровая политика [Текст] / В. А. Стоякин // Украина без Кучмы. Год оранжевой власти. Январь 2005 – март 2006 года / сост.: М. Погребинский, А. Толпыго. – К. : Оптима, 2007. – С. 108–141.

16. Послання Президента України до Верховної ради України.
Доповідь «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.»
[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0002100-06>. – Назва з екрану.

17. Большов Е. С. Надежды на новую власть и их реализация
[Текст] / Е. С. Большов // Украина без Кучмы. Год оранжевой власти.
Январь 2005 – март 2006 года / сост.: М. Погребинский, А. Толпыго. –
К. : Оптима, 2007. – С. 371–380.

18. Белецкий М. И. Проблемы средств массовой информации
[Текст] / М. И. Белецкий // Украина без Кучмы. Год оранжевой
власти. Январь 2005 – март 2006 года / сост.: М. Погребинский,
А. Толпыго. – К. : Оптима, 2007. – С. 476–484.

19. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» [Елек-
тронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3759-12>. – Назва з екрану.

20. Кирюхин Д. И. Власть и оппозиция [Текст] / Д. И. Кирюхин // Украина без Кучмы. Год оранжевой власти. Январь 2005 – март 2006 года / сост.: М. Погребинский, А. Толпыго. – К.: Оптима, 2007. – С. 441–462.

21. Декларація єднання та співпраці заради майбутнього України (13 вересня 2005 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakony.com.ua/lawbase/sedcontent.html?id=146643&p=1>. – Назва з екрану.

22. Стоякин В. А. Стратегия реформирования [Текст] / В. А. Стоякин // Украина без Кучмы. Год оранжевой власти. Январь 2005 – март 2006 года / сост.: М. Погребинский, А. Толпыго. – К. : Оптима, 2007. – С. 66–107.

23. Єрьоменко А. «Посівна»: до, після і замість [Текст] / А. Єрьоменко, В. Кукса, В. Мостовий, К. Щоткіна, І. Маскалевич, Л. Суржик, Н. Яценко, О. Дмитричева, С. Рахманін, С. Следзь, Т. Силіна, Ю. Мостова // Дзеркало тижня. – 2005. – 16 квітня.